

Orient očami Európaniek a Európa očami Orientálok na prelome 19./20. storočia

Počas semestra sme sa zaoberali emancipáciou žien a gender štúdiami prevažne európskej resp. americkej proveniencie. Vo svojej seminárnej práci som sa zamerlal na iný región, konkrétne Blízky východ na prelome 19. / 20. storočia.

Orient priťahoval cestovateľov už od staroveku aj keď pohnútky pre jeho návštevu neboli vždy rovnaké. Spočiatku to bola zvedavosť (Herodotos), neskôr pomsta/bojaktivnosť (Alexander Veľký), neskôr šírenie kresťanstva, potom opäť túžba po poznaní 18.-20. storočie (napr. Carsten Niebuhr), nasledovala túžba po rope a skončilo to pri snahe o podmanení si Blízkeho východu z dôvodov strategicko-geopolitických a z nedostatku priemyselných surovín (Veľký brat).

Medzi cestovateľmi z Európy sa okrem mužov nachádzalo aj niekoľko žien. Ich záujem bol, môžeme povedať čisto vedecký, prípadne len chuť cestovať a spoznávať neznáme. Pri žiadnej z nich sa mi nepodarilo „odhaliť“ nejaký skrytý zámer, kedy by smerovali na Blízky východ z napr. priemyselno-obchodných pohnútok.

Agnes Smith Lewis (1843–1926) a Margaret Dunlop Gibson (1843–1920), rodená Smithová, označované aj ako Westminsterké sestry, boli anglické vedkyne a cestovateľky. Obidve boli autodidaktmi, ktoré sa naučili viac ako tucet jazykov medzi inými gréčtinu, sýrčinu, arabčinu, hebrejčinu, aramejčinu.. Ich cieľom, ba priam až poslaním, bolo objavovanie, získavanie a publikovanie najstarších biblických textov.

Isabella Bird (1831 – 1904) bola anglická výskumníčka, spisovateľka, fotografka a prírodovedkyňa. Spolu s Angličankou Fanny Jane Butlerovou založila nemocnicu John Bishop Memorial Hospital v Srinagare v dnešnom Kašmíre. Bola tiež prvou ženou, ktorá bola zvolená za členku Kráľovskej geografickej spoločnosti.

Ella Sykes alebo Ella Constance Sykes (1863 – 1939) bola cestovateľka a spisovateľka zo Spojeného kráľovstva. Mala dosť peňazí na to, aby nemusela pracovať. V roku 1894 dostal jej brat Percy za úlohu založiť konzuláty v Kermane a Balúčistane a pozval ju, aby prišla. Cestovaním strávili dva roky.

Európanky sa stretávali prevažne so ženami stredných a nižších vrstiev spoločnosti. Ich skúsenosti s nimi popisali celkom farbisto vo svojich cestopisoch.

Druhú skupinu žien tvoria ženy z Orientu, prevažne Osmanskej ríše. U nich bol niekedy odchod do zahraničia emigrácia, niekedy len zvedavosť, možnosť a chuť vidieť „civilizačný pokrok“ západnej Európy a Ameriky. Väčšina z nich sa často stretávala s názorom, že turecká žena je otrokyňa uväznená za mrežami háremu. Tento neustále opakujúci obraz bolo možné

potom využiť/zneužiť v dobe rastúcich imperiálnych ambícií ako zámienku pre zásah do osmanských záležitostí v mene „oslobodenia moslimských žien“.

Zeyneb Hanoum, zomrela okolo roku 1923, a jej sestra Melek utiekli z Turecka v roku 1906, v čase, keď bola sloboda žien výrazne obmedzená. Okrem diskusie o politickej situácii v Turecku Hanoum porovnáva život tureckých žien s ich európskymi náprotivkami a predstavuje vyvázenejší pohľad na skutočný život v háreme. Vtipná a úprimná autorka zdieľa svoje názory na podivné západné fenomény, akými sú tenis, snobizmus a zlá kvalita anglického jedla. Ponúka tiež pohľady na hnutie sufražetiek a zamýšľa sa nad slobodami, ktoré si užívajú ženy na Západe. Jej sestra začala dokonca vo Švajčiarsku ľutovať, že prišla do styku so západným vzdelaním a kultúrou. Kritizuje európske ženy, ktoré tvrdo bojujú za slobodu ale v podstate chcú len utiecť od domácnosti, rodiny, konvencií, chcú byť zodpovedné len sami za seba a cestovať ale keď sa im to splní tak sú sklamané. Ďalej odporúča Turkyniam aby prišli do Paríža ako turistky, Provence, porovnali výlety autom s cestami na mulách a vrátili sa do Istanbulu. Krajiny, ktoré navštívila sú podľa nej krásne ale skazila ich civilizácia a až na Západe sa naučila oceňovať Východ.

Demetra Vaka Brown (1877-1946) bol jednou z prvých gréckych emigrantiek, ktorá sa pripojila k americkej mainstreamovej kultúre. Vo svojom rozprávaní však vyjadrovala aj nostalgické spomienky za životom v Osmanskej ríši a kritizovala životný štýl amerických žien. Mala možnosť navštíviť hárem ali pašu a urobiť rozhovor s jeho štyrmi ženami na tému emancipácia žien, polygamia a podobne. Bránila osmanský spôsob života, nabádala turecké ženy, aby sa bezhlavo nevrhali do napodobovania západných žien, a aby oceňovali výhody bezpečnosti a istoty háremu.

V seminárnej práci/prezentácii som sa pokúsil podrobnejšie priblížiť osudy žien z Orientu, analyzoval ich postoje a reakcie na Európu a Európaniek na Orient, vzhľadom na dobové reálie, ich spoločenské postavenie, pohnútky, možnosti. Bolo zaujímavé pozorovať veľmi široké spektrum názorov Orientálok na západnú civilizáciu a emancipáciu. Celkovo môžem konštatovať, že neboli na emancipáciu pripravené a hodnotili ju skôr negatívne. Zaujímavý výdobytkom emancipácie pre Selmu Ekrem, bolo napr. nosenie klobúka.

Porovnal by som to s úrovňou istého slovenského herca, ktorý sa vyjadril, že pre neho je významným výdobytkom novembra '89 mať možnosť ísť do Hainburgu na kávu.

Bibliografia:

Bird, I.: Journeys in Persia and Kurdistan, London, 1989.

Fry, C.: Zeyneb Hanoum: Turkish Traveling Pioneer in 19th Century Paris (dostupné online)

<https://pubs.lib.uiowa.edu/iowa-historical-review/article/1628/galley/110625/view/>

Malečková, J.-Kučera, P.: Z Istanbulu až na koniec sveta: Osmanské cestopisy z prelomu 19. a 20. stoloetia. Praha, 2019.

Smith Lewis, A. – Dunlop Gibson, M.: In the shadow of Sinai. Brighton, 1999.

Sykes, E., C. Through Persia on a side-saddle. New Jersey, 2008.

Vaka Brown, D.: The Unveiled Ladies of Stamboul. 2001.

Vaka Brown, D.: Haremlik: Some Pages From the Life of Turkish Women. 2019.

<https://www.gorgiaspress.com/zeyneb-hanoum>

www.wikipedia.com